

BANNER ZOLTÁN
A képtelenség képírója

A művész, néhány nappal 70. születésnapja előtt hazatért városába, amelyet sohasem hagyott el. A szülőföld ugyanis elhagyhatja a művészt, de a művész sohasem hagyhatja el a szülőföldjét.

Ugyanis a térbeli vagy/és időbeli távolodással a szülőföld nem homályosul, nem zsugorodik, hanem mindent, amit a művész lát és álmodik életében, azt öntudatlanul behelyezi a szülőföld paraméterei közé; s egyszer csak ott találja magát a maga teremtette, személyes és kizárólag általa működő művészi univerzum, egy kis világegyetem közepén, ahol a Szent Mihály templom harangja szól, és a Farkas utcai templom homlokából kitekintő szempár kíséri lépteit.

Mondják, hogy a művészetet a félelem szülte – az ismeretlentől való félelem a willendorfi vénusztól a avantgárd és progresszív művészet tegnapi vagy mai állapotáig. A tudományos és technikai civilizáció nem oszlatta el ezt az ontológiailag belénk táplált félelemérzést, csupán saját árnyékaként magával hordozta, hordozza a művészi félelem-kifejezés történetét. Ezt nevezzük művészettörténetnek. Ám azok az igazán jelentős művek vagy életművek, amelyek nem fulladtak bele a félelembe, hanem a dac, az ellenállás, a diadal varázslatával kísérelték meg a felülemelkedést. Miközben körülöttünk újabb és újabb forrásai fakadtak fel a félelemnek.

Ilyen életmű Árkossy Istváné.

Ennek a felülemelkedésnek az összes XX. századi kísérlete – az expresszionizmustól a konstruktivizmuson át a szürrealizmusig, a metafizikai festészetig és a nonfigurativitás számtalan műfajáig vagy éppen a szuperrealizmusig – kiolvasható művészetének anyanyelvéből.

De ezzel ma már semmire se megyünk, tehát az a fontosabb, az a nagyobb merészség, hogy Árkossy egyáltalán hű maradt a táblaképhez s a grafika és a festészet hagyományos eszközeihez és anyagaihoz.

Ez az ő első válasza a kortárs művészet dilemmáira.

Hallom, olvasom, sőt részben láttam is, hogy itt és külföldön egy „kolozsvári iskoláról” beszélnek néhány fiatal művész munkái kapcsán. Örülnék, ha

valóban újra létezne olyan festészeti vagy többműnemű csoportosulás, iskola, amely Kolozsvár szelleméből merít(ene), és a város szellemét reprezentálná a világ számára.

Mert valóban létezett ilyen céh a XX. század első felében: a transzilvanista szemléletű művészek céhe, amely működött még ötven évvel ezelőtt is, s én legutóbb, ebben a teremben éppen annak a mesternek a jubileumi kiállítását nyitottam meg, aki ennek a kolozsvári grafikai iskolának alapítója volt: Feszt Lászlóé. Most egyik tanítványát köszönhetjük a Művészet Palotájában, aki, immár nagyrészt elhunyt társaival együtt a szép, új erdélyi könyv- és folyóirat-kultúra, illetve a modern táblakép-grafika megteremtője és művelője volt a rendszerváltás előtti évtizedekben. S ily módon törvényszerűen, ugyancsak a második világháború után kibontakozó csodálatos irodalom szövetségesei voltak.

Árkossy képi gondolkozását és világszemléletét annyira meghatározták a korszak olvasmányélményei, hogy máig Bajor Andor, Páskándi Géza, Lászlóffy Aladár, Szilágyi Domokos, Bodor Ádám, Király László és mások úrkabinjából figyeli a Föld forgását. S amikor a gyanútlanul elindított vonal, a rajz keresője örökké megbicsaklik a cél előtt, mert a rációt, a rendet, a harmóniát, az „érdek nélkül vallott szépet” örökké megszállják, szétfeszítik, legyőzik a rossz szellemek, az alvilági dzsinnek és fullajtárok, 1979-ben kitör belőle a *Kiáltás*, testet öltenek szörnyállatai, s maga az Erőszak monstruma.

Ez volt a második válasz korunk művészetének kihívásaira.

Ettől kezdve a grafika elválaszthatatlan a festésztől, mert a valóság, a Lét abszurditásának megragadásában csupán a technika és a motívumok változnak, a képzelet és a manualitás intenzitása és töltése azonos.

Árkossy az emlékezet, a klasszikus műgond, a természet és a kulturális jelképek elemeiből alakítja ki a képtelenség képírását. Művészi magatartásának alapvető vonása a szeretet. A kompozíció összhatása mégis ijesztő, félelmetes vagy éppen tragikus. Gyermekkorunk kedves optikai játékszere, a kaleidoszkóp jut eszünkbe, amelyet ahányszor megráztunk, mindig másképpen álltak össze a színes, csilámló anyagszeletkék. Hiszen a művész is abba a világba avat be bennünket, amelyben mindenből akármi és akármből a semmi származhat. Ugyanakkor beavat saját fájdalmába, s már-már

1 A festő Árkossy István hetvenedik születésnapja alkalmából 2013 márciusában Kolozsváron megnyílt kiállításán elhangzott szöveg szerkesztett változata.

nekünk is fáj az a (manapság oly ritka) páratlan szakmai tudás, amellyel bármi megjeleníthető, de a tökéletességükben csillogó részletek között megszűnt a szerves, logikus, értelmes összefüggés. Minden Egész eltörött, s a szinte lakkozott szépségükben felmutatott Részek úgy élik saját önálló életüket, mint cseppben a tenger.

Árkossy kaleidoszkópján át elcsodálkozhatunk azon, hogy a háborgó tenger és a világűr milyen kincseket vet ki magából életünk partjára; s bár úgy látszik: az ember meddő küzdelmet folytat sorsával, éppen a művészet hivatása (lenne) menedéket kínálni a csüggedő léleknek a tökéletesség illúziójával – mert „...ki szépen kimondja / a rettenetet, azzal föl is oldja” (Illyés Gyula: *Bartók*).

Ez a harmadik válasza Árkossynak a századforduló zűrzavarára.

A tökéletesség festői illúzióját a reneszánsz és a barokk mesterek hagyták ránk. Árkossy, miután Budapestre költözött, végre bejárhatta Európa képtárait, s e mesterek körében elvégezte második akadémiaját. Nem stílust, hanem morált, alkotói etikát tanult tőlük, hiszen annak a korstílusnak a világképe egyetlen más kor, így a mi korunk kereteibe sem

illeszthető. Azt az örömet sajátította el, amely a tudás, a mesterség tökéletes birtoklásának hajszálein áramlik át a szellem aortáiba. Az a bölcsesség ragadta magával, miszerint csak a már létező, meglévő formából lehet elhagyni, a semmiből csak kétszer semmi származhat.

Ennek a tiszteletnek a jegyében indított el néhány évvel ezelőtt egy olyan rendkívüli sorozatot, amely kétséget kizáróan egyedülálló napjaink művészeti szcénájában: leültette, leülteti műtermében a XV., XVI., XVII. század legnagyobb olasz, spanyol, holland mestereit, szám szerint 50 modellt, de önarcképeik másának s életművük egy-egy jellegzetes motívumának megfestésével nem visszalépni kíván közülük, az ő idejükbe, hanem általuk igazolni a művészi alkotás örök hivatását, amely az évezredek alatt semmit sem változott emberi lélek és emberi természet nemesítésében vár reá.

Ez az ő negyedik válasza korunk dilemmáira.

Az ötödik pedig az az új szerep, amelyre csak a XX. században is oly sok kiváló erdélyi művész vállalkozott: művészeti íróként is közelebb vinni közönységét a műtermi magányában is velünk gondolkozó alkotó ember vajúdásaihoz és felelősségéhez.

Árkossy István: *Albrecht Dürer*